

Qian Zhongshu parla de traducció

Jesús Sayols Lara

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain
jesus.sayols@uab.cat

Resum

La majoria dels estudis sobre la vida i l'obra de Qian Zhongshu se centra exclusivament en les seves tres grans obres monogràfiques, *L'art de la poesia*, *El tractat del tub i el punxó* i *Weicheng*. En l'entorn cultural xinès, tanmateix, també es publiquen periòdicament articles sobre altres textos en què l'autor ha plasmat els seus pensaments al llarg de la seva vida. Un dels camps en què Qian Zhongshu es va mostrar més actiu, a part del de la literatura comparada, és el dels estudis sobre la traducció. El present article pretén omplir un buit en l'entorn acadèmic euroamericà aplegant les reflexions de Qian Zhongshu entorn de l'art de traduir, unes aportacions que, tot i que s'hagin difós de manera disgregada en textos diversos, permeten considerar-lo un dels teòrics més destacats dels estudis sobre la traducció.

Paraules clau: Qian Zhongshu; traducció; Lin Shu; transmigració; estudis xinesos.

Abstract

Most of the studies on Qian Zhongshu's life and work focus exclusively on his three major monographic works, *On the Art of Poetry*, *The Tube and Awl Chapters* and *Fortress Besieged*. In the Chinese cultural setting, however, articles are regularly published about other texts in which the author has expressed his thoughts throughout his life. One of the fields in which Qian Zhongshu has been most active, besides the field of comparative literature, is the field of translation studies. This article attempts to fill a gap in the Euro-American academic environment, collecting the thoughts of Qian Zhongshu on the art of translation, a contribution which, although published in a series of separate texts, enables us to consider him one of the most significant theorists of translation studies.

Keywords: Qian Zhongshu; translation; Lin Shu; transmigration; Chinese studies.

L'escriptor, acadèmic i intel·lectual Qian Zhongshu 钱钟书 (1910-1998) és conegut principalment per la seva novel·la *Weicheng* 《围城》, publicada l'any 1947 en xinès i traduïda per primer cop a l'anglès el 1979 amb el títol de *Fortress Besieged* i al castellà el 1992 amb el títol de *La fortaleza asediada*. Tanmateix, dins dels cercles acadèmics i literaris, tant xinesos com euroamericans, ha estat molt citat també per les seves reflexions entorn de la tasca de traduir, en concret, per les que va exposar a l'article «Les traduccions de Lin Shu» 《林纾的翻译》 (*Lin Shu de fanyi*). El text es va publicar per primer cop el 1964, però no es va divulgar per al públic en general fins al 1979, dins de l'obra *Quatre escrits sobre literatura antiga* 《旧文四篇》 (*Jiuwen sipian*).¹ En el pròleg d'aquesta obra és on Qian Zhongshu menciona que la quarta peça, «Les traduccions de Lin Shu», s'havia publicat quinze anys abans al primer número de la publicació periòdica *Col·lecció d'estudis literaris* 《文学研究集刊》 (*Wenxue yanjiu jikan*).

Qian Zhongshu, però, s'interessa per la traducció des de ben jove, a causa de la seva devoció per la lectura d'obres literàries traduïdes al xinès per diferents intel·lectuals de l'època, com ara Yan Fu 严复 (1854-1921), Lu Xun 鲁迅 (1881-1936), Guo Moruo 郭沫若 (1892-1978) i, sobretot, Lin Shu 林纾 (1852-1924), la figura i la memòria del qual defensarà en escrits diversos al llarg de la vida.

L'any 1934 Qian Zhongshu publica un article titulat «A Chapter in the History of Chinese Translation», en el qual fa una crítica a Yan Fu² comentant amb to irònic que les seves traduccions, pel que fa a l'estil, «són una font de plaer i d'interès» (QIAN 2005: 37) per l'habilitat amb què «transmuta» (QIAN 2005: 37) l'autor original per anostrear-lo a la poètica xinesa. De fet, segons Qian Zhongshu, les traduccions de Yan Fu no es poden considerar «bones traduccions» si no es tenen en compte els criteris que ell mateix pretenia assolir, els anomenats *tres principis* o «la triple dificultat», com ho anomena Ramírez (1998: 119).³ Segons aquests criteris, Qian Zhongshu opina que precisament les traduccions de Yan Fu són, paradoxalment, «massa bones», perquè són «massa literàries», mentre que l'original no ho és pas. Qian Zhongshu es va mostrar molt crític amb Yan Fu i, de fet, el va desacreditar revelant que

los conceptos de «fidelidad», «comprensibilidad» y «ornamentación retórica» no son nuevos, pues todos figuran ya en el prólogo de la traducción del *sutra* de *Dharmapada*, de Qian el Indoescita (Zhi Qian), escrito a principios del siglo III.

1. Publicada per l'editorial Shanghai Ancient Books Publishing House el setembre del 1979.
2. Un dels textos més citats en els estudis sobre la traducció a la Xina és el pròleg que va escriure Yan Fu a la traducció de l'obra *Evolution, Ethics and other Essays*, de T. H. Huxley (1897), en el qual revela els tres principis teòrics que haurien de regir tota traducció (fidelitat, intel·ligibilitat i elegància). Aquest text ha estat estudiat de manera profusa tant a la Xina com a Europa per acadèmics diversos. Vegeu, per exemple, l'article de Ramírez (1998: 117-120), publicat al primer número de *Quaderns*. Qian Zhongshu, expert tant en la tradició històrica i literària clàssica xinesa com en les escoles de pensament i corrents literaris europeus i americans, no en va ser una excepció, com ho demostren els diferents articles en què l'autor hi fa referència.
3. A l'article «Qian Zhongshu: la traducció como reencarnación» de l'obra *Del carácter al contexto: teoría y práctica de la traducción del chino moderno*, Laureano Ramírez exposa les reflexions de Qian Zhongshu sobre la traducció, dins del marc històric dels estudis sobre la traducció a la Xina.

Cf. Qian Zhongshu, *Guan zhui bian [Relatos del canuto y la lezna]*, Pekín, Zhong Hua, 1979. (RAMÍREZ 1998: 119)

D'altra banda, Qian Zhongshu relaciona els tres principis de Yan Fu amb la dicotomia entre *forma* i *matèria* de la manera següent: pel que fa al primer dels principis, la *fidelitat* (*fidelity, faithfulness, fidelidad* en castellà, 信 *xin* en xinès),⁴ el relaciona amb el contingut, amb les idees que pretén transmetre l'autor, és a dir, amb la *matèria* del text original; pel que fa al segon, la *intel·ligibilitat* (*intelligibility, expressiveness, comprensibilidad, 达 da*), afirma que és producte de la fusió entre la *forma* de la traducció i la *matèria* de l'original, és a dir, per Qian Zhongshu, l'ús de la llengua d'arribada condiciona la transparència de les idees exposades en el text de partida que es volen transmetre en la traducció; finalment, pel que fa al tercer principi, que fa referència a l'estil (*polished style, elegance, elegancia, 雅 ya*), el relaciona exclusivament amb la *forma* de la traducció, és a dir, amb el text traduït atenent a les normes estilístiques de la llengua d'arribada. Per tant, per Qian Zhongshu, l'estil que Yan Fu confereix a les seves traduccions és rudimentari i vulgar, quelcom ornamental i adventici, un afegit no essencial, no orgànic, que no pertany a la matèria original. A diferència dels traductors budistes que procuraven ser fidels a l'original a qualsevol preu obviant l'estil, Qian Zhongshu descobreix que Yan Fu va introduir el tercer principi sobre l'estil per la influència del seu mentor, Wu Rulun 吴汝纶 (1840-1903), representant de l'escola de Tongcheng,⁵ qui afirmava que «la vulgaritat estilística és impròpia de les persones cultes» (QIAN 2005: 40); per tant, calia fer una adaptació de la traducció a l'estil xinès (en concret, l'estil dels clàssics confucians, 古雅 *guya*). Tot i que alguns crítics hagin denunciat que Yan Fu va construir la seva teoria sobre la base dels *tres principis* de traducció de Tytler,⁶ de fet, la diferència entre l'un i l'altre és prou evident perquè, tal com destaca Ramírez (1998), Tytler menciona que l'estil de la traducció ha de tenir les mateixes característiques que l'original, és a dir, que no s'ha d'adaptar a la poètica de la llengua d'arribada. A la Xina també hi ha un autor que s'apropa a aquesta concepció de Tytler, Ma Jianzhong 马建忠 (1844-1900), autor del primer tractat sistemàtic sobre gramàtica de la llengua xinesa, amb la seva *teoria fotogràfica de la traducció*, que Qian Zhongshu considera un gran avenç en comparació amb Yan Fu, que insisteix a «posar un vel» (QIAN 2005: 42) a la traducció, la qual cosa resulta contraproduent, encara que aquest sigui d'or filat. Per tant, si bé hi ha dues idees de Yan Fu que Qian

4. S'afegeix entre parèntesis el terme que utilitza Qian Zhongshu en anglès, la traducció més utilitzada posteriorment en anglès per diferents autors, com també la traducció proposada per Ramírez (1998) i Tai (2003) i, finalment, l'original en xinès més la seva transcripció en el sistema *pinyin*.
5. L'estil de l'escola de Tongcheng, que pretenia imitar l'estil literari imperant durant les dinasties Tang i Song, va adquirir una gran popularitat a principis del segle xx. Tot i que es va convertir en el llenguatge literari dominant a partir de les traduccions de Lin Shu i Yan Fu, fou criticat posteriorment. Vegeu Martínez-Robles, D. (ed.); Prado Fonts, C (ed.); Relinque, A. (2008). *Narratives xineses: Ficcions i altres formes de no-literatura*. Barcelona: Editorial UOC.
6. Les idees que va presentar Tytler el 1791 a l'obra *Principles of Translation* serien una font d'inspiració per a molts estudiosos de la traducció.

Zhongshu considera prou vàlides, unes idees que han estat tradicionalment debatudes i acceptades dins dels estudis de la traducció a la Xina i arreu, considera que la tercera, la de l'elegància estilística, no és adequada. Segons Qian Zhongshu, cal continuar cercant aquest tercer criteri per assolir una «bona traducció», una recerca que empenirà el mateix autor i que plasmarà en articles posteriors.

Les primeres aproximacions per trobar el tercer estàndard de la traducció relacionat amb l'estil final, les duu a terme el mateix any de la crítica a Yan Fu, el 1934, a l'article titulat *Lun bugé* 《论不隔》. En aquest text, que ha estat sorprenentment poc citat en els nombrosos articles sobre Qian Zhongshu, l'autor introdueix el concepte de la *no-separació* (*non-strangement*, 不隔 *bugé*). La *no-separació* és un terme manllevat de Wang Guowei i es pot definir com la distància que hi ha entre l'estil literari del text original i la matèria del text original. Així, anàlogament, es pot utilitzar com a referència per mesurar la distància entre l'estil literari del text traduït i la matèria de la traducció; és a dir, el lector de l'original i el lector de la traducció han de captar el mateix amb referència a la matèria (les idees, el contingut, el sentit) del text. Qian Zhongshu comença l'article citant el poeta anglès Matthew Arnold (1822-1888),⁷ qui a l'obra *On translating Homer* menciona la «traducció del sentit», tergiversant les paraules que va fer servir Samuel Taylor Coleridge (1772-1834),⁸ per afirmar que la boira introduïda forçosament pel traductor cobreix l'original i el lector no en pot veure l'aspecte. Segons Qian Zhongshu, tot i que es tracta d'una analogia molt comuna i ordinària, la reflexió que se'n deriva permet anar molt més enllà. Per això, compara la metàfora que estableix Arnold amb la d'un altre autor, l'historiador i erudit xinès Wang Guowei, i posa de manifest que els arguments respectius coincideixen: en primer lloc, ambdós autors manlleven el concepte d'altres autors, Arnold, de Coleridge i Wang Guowei, de Du Fu;⁹ en segon lloc, ambdós fan referència a la boira, Arnold pel que fa a la boira present entre l'original i la traducció que fa que no es capti el sentit i Wan Guowei pel que fa a l'estil de la poesia de Du Fu, que provoca al lector la sensació d'estar contemplant un ram de flors a través de la boira, una boira que oculta el sentit dels caràcters que vol transmetre l'autor. Per tant, segons Qian Zhongshu, aquests dos autors (Arnold i Wang Guowei) coincideixen en l'ús de la metàfora de la boira, però si Arnold fa referència a *l'art de la traducció*, com a tècnica per transmetre el sentit de l'original, Wang Guowei ho fa a *la traducció de l'art*, és a dir, quan un autor presenta («tradueix») una obra al lector, hi haurà una distància que farà que no pugui captar el que l'autor li vol oferir. A més a més, Qian Zhongshu diu que en els estudis sobre la traducció el concepte de la *no-separació* (entesa com a «distanciament

7. Qian Zhongshu utilitza profusament en tots els seus escrits la tècnica discursiva de la *interconnexió* 打通 (*datong*), que es podria definir com la juxtaposició d'idees de camps de coneixement i tradicions literàries diversos, per tal de proporcionar una nova perspectiva sobre certs aspectes de la tradició literària xinesa i destacar i analitzar punts de vista compartits sobre la llengua, l'estètica i el pensament.
8. «Quan la boira que hi ha entre Déu i l'home s'esvaeix, tota impuresa i corrupció desapareix.» (QIAN 1997: 496).
9. «Les flors velles, és com si les miréssim a través de la boira.» (QIAN 1997: 497).

estètic») es pot relacionar amb el principi de la intel·ligibilitat de Yan Fu mitjançant les variables de *forma* i *matèria*, amb la fusió entre la forma de la traducció i la matèria original.

Ara bé, què significa *no-separació*? No-separació de *què*? Segons Arnold, en *l'art de traduir* és la no-separació amb relació a l'elegància de l'estil del text original i la del text traduït. Segons Wang Guowei, però, «si s'entén una obra artística com la traducció d'unes emocions per part de l'autor que vol transmetre al lector» (QIAN 1997: 498), la no-separació fa referència a quelcom que es tradueix que és similar a l'original. Això, aquest quelcom, és el que Qian Zhongshu considera que s'ha de transmetre al lector: «la percepció general subjectiva de quelcom objectiu.» (QIAN 1997: 499). Si l'autor, per mitjà de la seva art, aconsegueix fer arribar al lector la percepció d'aquestes emocions, percepcions o coses objectives de manera clara, adequada i sense ambigüitats, l'art de l'autor permet aconseguir perfectament els criteris de la *no-separació*. Segons Qian Zhongshu, Wang Guowei s'oposa a la retòrica buida, als discursos eloqüents sense contingut, perquè no fan més que ocultar i obstaculitzar la veritat, com la fulla d'Adam i Eva, com els vestits que la gent es posa per fer-se fotos, sense res d'especial, que fan que no es puguin veure les corbes, la silueta de qui els vesteix. Tanmateix, no es tracta pas de cap atac a l'estil clàssic, ja que Qian Zhongshu és prou conscient que rebutjar la retòrica tradicional comportaria renunciar al mateix concepte de la literatura.

Per tant, la *no-separació* es pot utilitzar com a criteri per a avaluar si una traducció és reeixida, prenent un element objectiu del text i comprovant-ne la recepció del lector i si aquest el pot captar d'una manera clara i inequívoca. Tanmateix, Qian Zhongshu alerta sobre el fet que si la referència de la traducció és el text original, pel que fa al text original, esbrinar-ne la referència és una empresa menys fàcil d'assolir. Així, doncs, com se sap si el lector capta el que li vol transmetre l'autor? L'escriptor d'un text fa una explicació al lector, però com ho pot fer el lector per saber si hi ha o no separació entre el que rep i el que pensa l'escriptor? Qian Zhongshu atribueix aquest referent als mateixos lectors: si el que vol expressar l'escriptor coincideix amb el que percep, experimenta i imagina el lector, si hi concorda completament, si hi ha una nitidesa o vivesa idèntiques (l'anomenada *liveliness* de Hume, segons Qian Zhongshu), el lector ho experimentarà en primera persona, es commourà. Anàlogament a la premissa que estableix que una «bona traducció» es llegeix com si fos l'original, una «bona obra d'art» es llegeix com si s'estigués experimentant el que l'autor vol transmetre en el propi esperit. No obstant això, la *no-separació* no consisteix pas a fer superficials aspectes profunds del text original; si es tracta d'un text profund, el lector ha de poder copsar nítidament aquesta profunditat. Per tant, el que fa Yan Fu és emboirar innecessàriament la traducció.

El mateix any que es publica *L'art de la poesia* (1948), Qian Zhongshu escriu un petit assaig sobre la transliteració i la traducció dels noms, «An Early Chinese Version of Longfellow's "Psalms of Life"»,¹⁰ on fa una comparació de traducci-

10. (2005). *A Collection of Qian Zhongshu's English Essays*. Pequín: Foreign Language Teaching and Research Press. Publicat per primer cop a *Philobiblon* (《书林季刊》) (1948), pàg. 10-17.

ons de poesia mitjançant una anàlisi lingüística. Tanmateix, on tracta amb més atenció la traducció de la poesia és en la seva primera obra acadèmica monogràfica, *L'art de la poesia* 《谈艺录》, escrita en xinès clàssic. Es tracta d'una col·lecció d'assaigs i d'observacions sobre la poesia xinesa, concretament sobre poetes de les dinasties Tang 唐朝 (618-907) i Song 宋朝 (960-1279), els seus estils i les crítiques i els comentaris rebuts posteriorment. Les reflexions que hi fa l'autor són crucials per al desenvolupament de la seva teoria de la traducció. Una d'aquestes reflexions gira precisament entorn de la metàfora de la boira esmentada anys abans, quan diu que l'obra original és com la «boira en un mirall» o com «la lluna reflectida en l'aigua» (YU 2006: 218). Qian Zhongshu, a més a més, s'identifica amb la tasca del traductor, donant una importància cabdal a la comunicació entre cultures —com dirà més endavant, per establir nous significats— i considerant-se a si mateix una mena de missatger. De fet, per Qian Zhongshu, el traductor hauria de tenir en compte tres aspectes per tal de, si escau, millorar l'original pel que fa al llenguatge (YU 2006: 242): la responsabilitat envers l'autor, envers el lector i envers l'art de traduir.

Si bé en els escrits anteriors Qian Zhongshu parla sobre l'activitat de la traducció d'una manera fragmentada, a l'assaig «Les traduccions de Lin Shu» 《林纾的翻译》 (*Lin Shu de fanyi*) és on exposa d'una manera més sistematitzada les seves elucidacions entorn de la tasca de traduir. Qian Zhongshu enceta l'assaig sobre les traduccions de Lin Shu amb la definició del concepte *traducció*, recordant que en xinès clàssic hi havia el caràcter 囿 (*é*), format a partir del radical 口 (*wéi*) i 化 (*hua*) i definit en el diccionari *L'origen dels caràcters xinesos* 《说文解字》 (*Shuowen jiezi*), elaborat per Xu Shen 许慎 (c. 58-147), com a 译 (*yì*, 'traduir'). L'acadèmic Fan Shouyi, en el seu estudi sobre la traducció a la Xina des de mitjan del segle XIX, esmenta que «segons el lexicòleg Xu Shen, de l'època de la dinastia dels Han Posteriors (12-211), els caràcters 化 i 囿 eren la mateixa paraula; per tant, el caràcter 译 i el caràcter 化 estaven estretament relacionats» (FAN 1999: 41). Qian Zhongshu diu que 化 (*hua*), que es pot traduir com a *transformar* en xinès modern, és el caràcter que millor representa el concepte de la traducció, la qual defineix com a:

Transformar el text d'una obra escrit en la llengua d'un país en un text escrit en la llengua d'un altre país, sense el més mínim rastre de rigidesa o d'una traducció feixuga com a conseqüència de les diferències en l'ús del llenguatge o de les peculiaritats lingüístiques i, al mateix temps, conservant l'estil de l'original. (FAN 1999: 41)

En el procés de traducció s'aspira a assolir la *transmigració* 化境 (*huajing*), «en què es canvia de cos físic, però la substància espiritual continua essent la mateixa.» (QIAN 2002: 77). Qian Zhongshu introdueix al final d'aquest paràgraf una nota a peu de pàgina en què fa referència al prefaci «Was ist Übersetzen» de la traducció a l'alemany d'*Euripides Hippolytus* a càrrec d'Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff el segle XVII, el qual ja havia utilitzat aquest tipus d'analogia de la *transmigració* per referir-se a aquest tipus d'assoliment, una analogia que remet

als filòsofs presocràtics grecs i la seva metempsicosi, un concepte que es presenta també en doctrines asiàtiques com ara l'hinduisme, el brahmanisme, el jainisme o el mateix budisme.

Aquesta *teoria de la transmigració*, Qian Zhongshu també l'expressa en termes de *fidelitar*: «si una traducció fos fidel a l'original, en llegir-la no semblaria una traducció, perquè simplement no es pot llegir el text d'una obra original com si aquest en fos la traducció.» (QIAN 2002: 77). A continuació, fa referència al poeta italià Giacomo Leopardi (1798-1837), que afirma que una bona traducció sempre serà «discordant, incompatible i contradictòria» (LEOPARDI 1921: 310), amb la qual cosa, si una de les característiques principals de l'obra original és l'espontaneïtat, l'autenticitat i la naturalitat, la traducció, per pròpia naturalesa, serà artificial; és a dir, el traductor sempre anirà a remolc del text original i, en la seva intenció d'imitar l'estil de l'autor de l'obra original, mai no serà autèntic, ni natural ni espontani, sempre serà artificial. Aquest aspecte condueix Qian Zhongshu a parlar del distanciament entre l'original i la traducció, emprant les paraules del filòsof alemany Friedrich D. E. Schleiermacher (1768-1834): «el traductor deixa en pau l'autor i atansa el lector cap l'autor, o intenta deixar en pau al lector i atansa l'autor cap al lector.»¹¹ De l'afirmació de Schleiermacher, se'n desprèn que «tant l'*europèïtzació* com la *sinització* són prou vàlides, ja que traduir sempre és prendre la llengua de l'obra original com a punt de partida i prendre la llengua de la traducció com a punt d'arribada» (QIAN 2002: 78). Aquesta reflexió permet a Qian Zhongshu introduir els conceptes de *llengua de partida* i *llengua d'arribada* de J. P. Vinay i J. Darbelnet, que considera més adients per a explicar que

el trajecte que va del punt de sortida al punt final és ple de dificultats, de fatigues, de grans riscos, ple de pèrdues inevitables o de danys que cal afrontar. És per això que el text traduït sempre tindrà defectes de fidelitat i deformacions, es mostrarà contradictori o no prou proper al significat o a l'estil del text original. (QIAN 2002: 78)

Qian Zhongshu destaca que les «pèrdues inevitables», els «errors» 讹 o «danys», són precisament els elements a què es pretén fer referència amb la dita occidental *traduttore, traditore*. En xinès modern, s'utilitzen els caràcters 翻译 (*fanyi*) com a significat del concepte *traduir*. Qian Zhongshu recorda que a la Xina clàssica el caràcter 翻 significava 'cagdir un teixit brodat', un símil que es troba també en el *Quixot* de Cervantes, quan el protagonista diu que traduir «es como quien mira los tapices flamencos por el revés» (QIAN 2002: 79). Dos conceptes més, *intermediari* 媒 (*mei*) i *guiar* 诱 (*you*), que ja havia mencionat al principi de l'assaig, serveixen a Qian Zhongshu per a explicar la funció de la traducció en el context de l'intercanvi cultural qualificant el traductor de mediador, el qual presenta als lectors d'un país una obra estrangera i en guia l'interès cap a aquesta

11. «Entweder der Übersetzer lässt den Schriftsteller in Ruhe und bewegt den Leser ihm entgegen, oder er lässt den Leser möglichst in Ruhe und bewegt den Schriftsteller ihm entgegen.» (QIAN 2002: 78).

obra, com si fos una alcavota que estableix una «relació literària»¹² entre dos països. Qian Zhongshu, però, és conscient que la *transformació* 化 (*hua*) total és un ideal que no es pot assolir i que incórrer en certs «errors» en certs aspectes no es pot evitar.

Qian Zhongshu es basa en la pròpia experiència per presentar les conseqüències d'aquesta «intermediació», una explicació genial que es podria anomenar *la paradoxa de la traducció*:

Si bé la intenció original de la traducció és estalviar feina a la gent, evitar que hagin d'aprendre llengües estrangeres per poder llegir les obres en la seva llengua original, ocorre precisament el contrari, que algunes persones es posen a aprendre llengües estrangeres per poder llegir les obres originals. La traducció desperta la curiositat de certes persones, les empeny cap a l'obra original; és com si en flaireessin l'aroma i els fes venir gana, però no poguessin satisfer-la. Per aquestes persones la traducció és com una boira que els impedeix contemplar amb nitidesa el paisatge com ho farien si llegissin l'original. (QIAN 2002: 79)

El símil de l'alcavota porta Qian Zhongshu a citar les paraules de Goethe, «Uebersetzer sind als geschäftige Kuppler anzusehen» (QIAN 2002: 79), que relaciona hàbilment amb una metàfora del xinès clàssic en relació amb l'alcavota, 'portar un cavall per les regnes' 牵马 (*qian ma*), per presentar la reacció del lector en llegir la traducció:

El misteri que es genera en camuflar el text original fa que el lector n'idealitzi la bellesa i li provoqui un sentiment de formigueig que fa galopar el seu esperit. Per confirmar aquest ideal, cal aixecar el vel que l'oculta, és a dir, cal llegir l'obra original per tal de descobrir com és exactament. (QIAN 2002: 79)

Per Qian Zhongshu l'objectiu d'una bona traducció és esvaïr-se, ha de servir per a guiar el lector en aquest procés de transició, que tan bon punt llegeix l'obra original es desfà de la traducció. Aquesta capacitat *sui caedere* de la traducció permet a Qian Zhongshu diferenciar entre un traductor expert i un traductor inexpert:

Un traductor experimentat i responsable que creï aquest tipus de traducció que se suïcida, estarà convençut que amb la seva traducció ja n'hi ha prou, que no cal llegir l'original; no obstant això, el lector normal i corrent, quan hagi llegit l'obra original, sovint descartarà la laboriosa feina del traductor com si no fos res més que un succedani. En canvi, un mal traductor pot ser que doni lloc a un tipus d'efecte que faci esvaïr l'obra original, ja que una traducció obscura i mal feta que substitueix virtualment l'original provocarà rebuig al lector i aquest no voldrà saber res de la traducció, ni tampoc desitjarà llegir l'original. Per tant, encara que una bona traducció sigui contraproductiva perquè dirigeixi l'interès del lector cap a l'original i es destrueixi a si mateixa, una mala traducció destruirà l'interès del lector i, al mateix

12. 《文学因缘》(*Wenxue yinyan*), títol del recull de traduccions de poesia fetes per Su Manshu 苏曼殊 (1884-1918). Els caràcters 因缘 (*yinyan*) fan referència a una relació predestinada, fruit de les actuacions passades; l'efecte, per tant, d'una causa anterior.

temps, la reputació de l'obra original. Aquest tipus de traduccions no serveixen pas per a «mediar», sinó per a «distanciar», ja que impossibiliten que s'estableixi cap mena de relació entre el lector i l'obra original. (QIAN 2002: 79)

Així, doncs, Qian Zhongshu titlla una «bona traducció» de suïcida i una «mala traducció», d'homicida. Es tracta, no obstant això, d'una qualitat positiva, aquest suïcidi a què un traductor expert condemna la seva obra, perquè és conseqüència de l'atracció que provoca en el lector, la qual el porta a consumir la seva relació amb l'autor llegint l'obra original. Aquesta funció d'alcajota del traductor, segons Qian Zhongshu, l'exerceix Lin Shu a la perfecció.

Com es pot comprovar amb una simple ullada a les notes finals del text «Les traduccions de Lin Shu», Qian Zhongshu menciona molts autors europeus i idees del pensament europeu, com fa en tots els textos, tractin o no sobre literatura occidental, autors que en algun moment o altre han parlat sobre la traducció. A Europa, el primer gran text dedicat específicament a la teoria de la traducció fou publicat el 1969 a Leiden, *The theory and practice of translation*, una obra basada en l'experiència d'Eugene Nida en el seu estudi sobre la traducció de la Bíblia i, sis anys abans, l'any 1963, s'havia publicat l'obra de Georges Mounin, *Les problèmes théoriques de la traduction*. Cal tenir en compte que Qian Zhongshu va escriure el seu article el 1964 i, per tant, no va tenir accés a aquestes obres en aquell moment. El cas és que, tot i que el text sobre Lin Shu s'hagi publicat diverses vegades i que en cada una d'aquestes noves edicions hi hagi alguna modificació, Qian Zhongshu no introdueix mai cap canvi important en el contingut del text. És pràcticament impossible que no conegués les teories de la traducció occidentals, amb la qual cosa hauria pogut actualitzar la seva concepció teòrica i pragmàtica sobre l'art de traduir basant-se en els nous estudis sobre la traducció euroamericans, però no ho va fer. En una d'aquestes modificacions sí que introdueix, en canvi, una referència a J. L. Borges en parlar de la infidelitat i de la «traïció» del traductor.¹³ No obstant això, la majoria de les referències a autors occidentals que parlen sobre la traducció són anteriors a la publicació de l'obra del 1964, com ara Friedrich Schleiermacher (*Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens*, 1813), Valéry Larbaud (*Le patron des traducteurs*, 1929), Matthiessen (*Translation, an Elizabethan Art*, 1931), Ernest Stuart Bates (*Modern Translation*, 1936), Vinay-Darbelnet (*Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*, 1958), Goethe (*Maximen und Reflexionen*, 1963) o altres de més antics, com ara Alexander Pope, que en algun moment havien fet referència a la tasca del traductor.

Molts acadèmics han afirmat que Qian Zhongshu pretén exposar una teoria de la traducció, però si es té en compte la naturalesa literària de Qian Zhongshu hom s'adona que més que una teoria la seva pretensió era «fer una reflexió erudita entorn de l'activitat de traduir» (RAMÍREZ 1999: 47). De fet, gran part del relat, el dedica a desenvolupar i a sistematitzar els plantejaments exposats en els escrits

13. «El original es infiel a la traducción» (QIAN 2002: 89), extret del text «Sobre el *Vathek* de William Beckford» a *Otras Inquisiciones*, publicat per Alianza-Emecé el 1979.

anteriors sobre la traducció. Acadèmics xinesos com ara Yu Chengfa, Luo Xinzhang, Zhu Hongqing, She Xiebin, Li Wen'ge i Xu Yuanhong han publicat les seves anàlisis sobre «Les traduccions de Lin Shu», prenent com a punt de partida la traducció que n'havia fet a l'anglès George Kao per encetar el cinquè número de la revista *Renditions. A Chinese-English Translation Magazine*, publicat la tardor del 1975 pel Centre per a Projectes de Traducció de la Chinese University of Hong Kong:

Hsu Shen 許慎, the Han Dynasty philologist, has given us a note on an ancient character having to do with translation that is rich in connotations. In his 說文解字 (*The Origins of Words and Characters*), volume VI, under the heading 口, the entry for the 26th character reads as follows: «囗, meaning *translation*, with 口 as its radical, and 化 its phonetic. When the bird-catcher uses a live bird as a decoy, it is called 囗, pronounced 訛.» Since Southern T'ang times, the word 譯 has been explicated as «to transmit the talk of the four barbarians and the birds and the beasts», much in the same manner as the bird-decoy «entices» his feathered friends. The characters 滄, 訛, 化 and 囗 are interchangeable (...). The interrelated and interacting meanings in such characters as 譯 *translate*, 誘 *entice*, 媒 *transmit*, 訛 *misrepresent*, and 化 *transform*, constituting what a student of poetic diction would call *plurisignation*, tend to bring out the functions of translation, its unavoidable shortcomings, as well as the highest state of attainment to which it can aspire. (KAO 1975: 8)

La traducció de Kao és utilitzada per fer referència als arguments de Qian Zhongshu sobre la traducció des d'un punt de vista lingüístic, de manera prescriptiva, utilitzant conceptes com ara *equivalència*, *fidelitat* o *el sentit més enllà de les paraules*. Tanmateix, ningú no destaca el concepte de la *boira* relacionat amb el de la *no-separació*, tot i que Qian Zhongshu sí que hi hagi fet referència en diferents textos.

El text de Kao és una traducció parcial, sense moltes de les referències a la tradició euroamericana del text original, que va fins a la pàgina 8, és a dir, la meitat del text (sense comptar les notes), que comprèn la part dedicada exclusivament a l'activitat traductora. D'altra banda, Kao suprimeix un fragment on Qian Zhongshu critica, de nou, Yan Fu. Els diferents acadèmics que han estudiat el text hi fan alhora les seves pròpies esmenes particulars i tradueixen novament alguns dels conceptes clau a què fa referència Qian Zhongshu. Un dels casos més paradigmàtics és la traducció del caràcter 化 per *sublimity* o *sublimation*, que Kao simplement tradueix per *transform*. En canvi, Kao tradueix l'ideal de la traducció de Qian Zhongshu, 化境 (*huajing*), com a *ultimate of transmutation*. Un altre acadèmic, Bian Jie, afirma que el concepte *sublimation* és un bon complement a la teoria de Yan Fu, entenent la *sublimació* com «la transmigració de les ànimes». Yu Chengfa i Zheng Xiaodan també fan referència al text de Kao, però hi ha diferències entre la seva citació i la traducció de Kao consultada.¹⁴ De fet,

14. Aquesta divergència és fruit, molt probablement, de les esmenes introduïdes en el text de Kao per altres acadèmics que han escrit sobre les teories de la traducció a la Xina. Vegeu Luo,

totes les citacions sobre la traducció de Kao consultades introdueixen les mateixes modificacions respecte de la traducció original pel que fa al concepte 化境 (*huajing*): de *standard* es passa a *ideal* i de *transform(ation)* a *sublimation*.

En resum, si Kao i, per tant, Qian Zhongshu parlaven originàriament de l'«estàndard de la transformació», actualment gairebé tots els textos acadèmics consultats coincideixen a parlar de l'«ideal de la sublimació». En aquest sentit, és summament esclaridor l'article publicat per Chen Daliang, «Reinterpretation of Qian Zhongshu's Realm of Transformation», el 2006, en què denuncia la manca de perspicàcia en el món acadèmic a l'hora d'entendre el punt de vista sobre la traducció de Qian Zhongshu. El concepte xinès 化境 (*huajing*), traduït ja sigui com a *transformació* ja sigui com a *sublimació*, fou introduït a la dècada dels anys seixanta del segle passat i, tot i la influència exercida en el món de la traducció a la Xina des d'aleshores, no s'ha aprofundit l'estudi del contingut essencial d'aquesta idea de Qian Zhongshu. Chen afegeix que tot i que els articles que s'han escrit sobre la teoria de la traducció de Qian Zhongshu són prou nombrosos, alguns en fan una interpretació fora de context i amb connotacions molt rígides del concepte de traducció a què fa referència el caràcter 化 (*hua*), des d'un punt de vista que se centra exclusivament en el significat lingüístic, amb interpretacions i distorsions esbiaixades prou importants. A més, molts acadèmics, possiblement encoratjats per la referència de Qian Zhongshu al concepte de la transmigració de les ànimes i ofuscats, segons Chen, per la incapacitat de revelar-ne el significat inherent, han optat per qualificar els pensaments de Qian Zhongshu sobre la traducció de teoria mística. Independentment de la validesa de les diferents opcions de traducció dels caràcters en qüestió i deixant de banda la certesa o incertesa de conclusions diverses, les paraules de Chen serveixen per a ratificar que Qian Zhongshu no pretén establir cap prescripció sobre l'art de traduir, sinó simplement utilitzar un referent que serveixi per a guiar la feina del traductor, essent conscient en tot moment de la impossibilitat d'assolir-lo, perquè, com a ideal, és inexistent. Per tant, afirmar la negació de 化境 (*huajing*) com a estàndard de traducció és prou pertinent, i molt més pertinent és encara negar que es tracti del tercer element que mancava a la teoria de la traducció de Yan Fu i que Qian Zhongshu cercava de descobrir.

Els pensaments de Qian Zhongshu entorn de la traducció no es tornarien a difondre fins a la publicació de la seva obra magnànima *El tractat del tub i el punxó* 《管锥编》 (*Guanzhuibian*), que ha estat traduïda parcialment per Ronald Egan amb el títol *Limited Views*. En concret, els articles de l'obra en què Qian Zhongshu parla de traducció són «Three Difficulties in Translation», «Straight to the Point of Translation» i «Implausible Transliteration».¹⁵ En aquests capítols, Qian Zhongshu menciona de nou el caràcter 化 (*hua*), sobre el qual comenta que conté alhora dos sentits oposats: canvi i constància. En un altre fragment també parla sobre les «pèrdues inevitables» de la traducció, en relació amb les traducci-

Xinzhang 罗新璋 (ed.) (1984). 《翻译论集》 [Antologia de textos sobre traducció]. Pequín: Commercial Press.

15. Traducció dels títols dels capítols segons Zheng Xiaodan (2010).

ons dels sutres budistes. Per tant, Qian Zhongshu torna a fer referència al debat entre la forma original i la intel·ligibilitat del contingut, en altres paraules, entre una aproximació o bé a les paraules o bé al sentit de l'original, un debat que actualment encara perdura. Per Qian Zhongshu, en una nova al·lusió a la teoria dels *tres principis* de Yan Fu, si cal ser fidel a quelcom, cal ser-ho al sentit, De fet, cal preservar la literarietat del text, independentment de les paraules, per transmetre la informació d'una manera elegant però efectiva, no pas simplement per adornar, com atribueix a Yan Fu.

Finalment, si es té en compte la naturalesa irònica de Qian Zhongshu és possible entendre'n la valoració sobre el producte de la traducció, quan afirma que «només hi ha males traduccions i pitjors traduccions» (YU 2006: 218), una afirmació que remet al sentit de l'humor satíric tan peculiar de l'autor, que utilitza arreu dels seus escrits i que desenvolupa de manera excelsa en la seva única novel·la, publicada el 1947, per frivoltzar sobre la mateixa existència humana.

Aquestes breus pinzellades sobre les disquisicions que fa Qian Zhongshu sobre l'art de traduir es poden resumir en els punts següents, per tal de descriure, si més no, la mal anomenada «teoria de la transmigració» de Qian Zhongshu:

- 1) El traductor aspira a assolir la transmigració, entesa com la transformació del text d'una obra escrit en una llengua en un altre text escrit en una altra llengua, sense el més mínim rastre de rigidesa o feixuguesa com a conseqüència de les diferències en l'ús del llenguatge o de les peculiaritats lingüístiques i, al mateix temps, conservant la literarietat de l'original.
- 2) La transformació total és un ideal, és inexistent, ja que sempre hi ha un distanciament entre el text de partida i el text d'arribada, amb la qual cosa l'acostament a un o altre és ineludible en el procés de traducció.
- 3) La traducció no es pot concebre fora d'un context intercultural, en què el traductor fa de mitjancer, la feina del qual és guiar el lector en el procés de transició atraient-lo cap al text de partida. La funció de la traducció és aconseguir que aquesta transició s'acompleixi, mitjançant la commoció del lector envers l'obra de l'autor.

Actualment, si es volgués classificar el punt de vista de Qian Zhongshu dins dels estudis sobre la traducció, hi hauria la tendència d'encaixar-lo en l'apartat de les teories lingüístiques que advoquen per la traducció literal, del sentit, en aquest cas:

Qian Zhongshu es partidario de la traducción literal; de las tres dificultades planteadas por Yan Fu, la predominante, según él, debe ser la fidelidad [...]. La fidelidad sólo puede ser lograda mediante «la justa traducción de la intención y el estilo del original». (RAMÍREZ 1999: 47)

Si bé és cert que en la crítica que Qian Zhongshu fa, per exemple, de les traduccions de Lin Shu duu a terme una anàlisi minuciosa des d'un punt de vista lingüístic, a diferència dels seus predecessors, procura evitar els arguments sobre la

correcció i incorrecció, tant en voga durant la primera meitat del segle xx. A més, fa servir exemples de les mateixes traduccions per donar més pes als seus arguments i ser més convincent. De fet, tot i que el punt de vista de Qian Zhongshu pugui considerar-se tradicional dins del camp de la traducció, va tractar alguns temes prou importants, els quals a Europa es van començar a analitzar de manera sistematitzada a partir dels anys setanta, com ara la creativitat del traductor, la recepció de la traducció, la funció de la traducció, el procés de traducció o l'expertesa del traductor, unes referències que fan difícil emmotllar-lo al cent per cent en les teories estrictament lingüístiques dels estudis sobre la traducció.

Bibliografia

- CHEN, D. 陈大亮 (2006). 〈重新认识钱锺书的“化境”理论〉 [«Reinterpretation of Qian Zhongshu's Realm of Transformation»]. A: 《上海翻译》 [Shanghai Journal of Translators], 4: 1-5.
- FAN, S. (1999). «Highlights of Translation Studies in China Since the Mid-Nineteenth Century». A: *Meta*, vol. 44, 1: 28-43.
- KAO, G. (1975). «Lin Ch'in-nan Revisited». A: *Renditions. A Chinese-English Translation Magazine*, 5: 8-21). Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong.
- LEOPARDI, G. (1921). «Zibaldone di pensieri». A: *Letteratura italiana Einaudi*. Edizione de riferimento: *Pensieri di varia filosofia e di bella letteratura*. Florència: Le Monnier.
- QIAN, Z. 钱钟书 (1997). 〈论不隔〉 [«Sobre la no-separació»]. A: 《钱钟书散文》 [Prosa de Qian Zhongshu]. Hangzhou: Zhejiang Wenyi, p. 496-501.
- (2002). 〈林纾的翻译〉 [«Les traduccions de Lin Shu»]. A: 《七缀集》 [Set retalls]. Pequín: Sanlian Shudian, p. 77-115.
- (2005). *A Collection of Qian Zhongshu English Essays*. Pequín: Foreign Language Teaching and Research Press.
- RAMÍREZ, L. (1998). «La triple dificultad de Yan Fu». A: *Quaderns. Revista de Traducción*, 1: 117-170.
- (1999). *Del carácter al contexto: teoría y práctica de la traducción del chino moderno*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB.
- TAI, Y. (2003). *La influencia literaria y el impacto cultural de las traducciones de Lin Shu (1852-1924) en la China de finales del siglo XIX y principios del XX*. Tesi doctoral. Director: Laureano Ramírez. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Traducció i Interpretació.
- YU, C. (2006). «On Qian Zhongshu's "Theory Of Sublimity"». A: *Perspectives: Studies in Translatology*, vol. 14, 3: 214-229.
- ZHENG, X. (2010). «A Study on Qian Zhongshu's Translation: Sublimation in Translation». A: *Studies in Literature and Language*, vol. 1, 2: 70-83.